

VESZPRÉM MEGYE TELEPÜLÉSEINEK TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI FEJLETTSÉGE

SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF SETTLEMENTS OF VESZPRÉM COUNTY

Tamás MOLNÁR^a, Katalin MOLNÁR-BARNA^b

^a University of Pannonia, Institute of Business, Department of Business Economics, H-8200, Veszprém, Egyetem street 10. molnar.tamas@gtk.uni-pannon.hu

^b University of Pannonia, Institute of Business, Department of Accountancy and Controlling, H-8200, Veszprém, Egyetem street 10. barna.katalin@gtk.uni-pannon.hu

Cite this article: Molnár, T., Molnár-Barna, K. (2019). Veszprém megye településeinek társadalmi és gazdasági fejlettsége. (Social and Economic Development of Settlements of Veszprém County). *Deturope*. 11(2), 169-184.

Abstract

In Hungary, there have been strong changes in economic and social life since the change of regime. The significant differences within the country have further increased. However, this is not typical only for Hungary but also for the EU. However, there are differences not only between the regions but also at county level and even within the counties. The study shows the development differences in Veszprém County at settlement level. With the help of the so-called Complex Development Indicator the development order of settlements was established. Six of the ten most developed settlements are located on the shore of Lake Balaton, one of them belongs to the category of background settlements (Óbudavár), and there are also three other settlements (Veszprém, Pápa, Megyer). At the end of the ranking, there is no Lake Balaton settlement. Besides that only two background settlements (Barnag and Uzsa) can be found at the end of the list. The other lagging settlements belong to the category of other settlements. Differences between the settlements located on the shore of Lake Balaton, background settlements and other settlements is significant on the basis of ANOVA analysis. According to the results, Lake Balaton settlements are the most developed in Veszprém County.

Keywords: social development, economic development, Veszprém county

Absztrakt

A magyar társadalmi és gazdasági életben a rendszerváltás óta markáns változások történtek. A már addig is jelentős - országon belüli - különbségek tovább nőttek. Ez azonban nemcsak Magyarországra jellemző, hanem az Európai Unióban is természetes jelenség. A különbségek azonban nem csak a régiók között, hanem a régiókon belül, a megyék szintjén, sőt a megyéken belül is jelentkeznek. A tanulmány szerzői arra vállalkoztak, hogy településszinten vizsgálják meg Veszprém megyében a fejlettségbeli különbségek alakulását. A települések fejlettségét mérő úgynevezett Komplex Fejlettségi Mutató segítségével település fejlettségi sorrend került megállapításra. A 10 legfejlettebb település közül hat található a Balaton parton, egy tartozik a háttértelepülések kategóriájába (Óbudavár), valamint három egyéb település (Veszprém, Pápa, Megyer) lelhető még fel. A rangsor végén szereplő települések esetében nem találunk Balaton-parti települést, háttértelepülések közül is csak kettő található a listán (Barnag és Uzsa), a többi pedig az egyéb települések kategóriájába tartozik. A part menti települések, háttértelepülések, illetve egyéb települések közötti gazdasági fejlettségi különbséget az ANOVA vizsgálatok alapján szignifikánsnak tekinthetjük. Ez alapján kimondhatjuk, hogy a part mentén elhelyezkedő települések számítanak a legfejlettebbeknek Veszprém megyében.

Kulcsszavak: társadalmi fejlettség, gazdasági fejlettség, Veszprém megye

BEVEZETÉS

A magyar társadalmi és gazdasági életben a rendszerváltás óta markáns változások történtek. A már addig is jelentős - országon belüli - különbségek tovább nőttek. A fejlett és elmaradott tagolódás bármely társadalom állandó kísérője. Az egyes területek között mutatkozó, különböző szintű fejlettség egy bizonyos határig nem okoz problémát, de ha egy szintet meghalad, akkor arra már figyelemmel kell lenni, mert társadalmi szempontból káros és visszafordíthatatlan folyamat indul meg. A társadalmi, gazdasági és kulturális fejlettségbeli eltérések kialakulása törvényszerű, hiszen az egyes országrészeknek más és más az ökológiai, a gazdasági és a társadalmi potenciáljuk. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a fejlődésben elmaradott térségekből a fiatal és képzetesebb munkaerő elvándorol a fejlettebb országrészek felé, ebből következően ezekben a régiókban romlik a korstruktúra, a képzettségi színvonal, a külföldi tőke beáramlása csekély, vagy visszaesik, nő a munkanélküliségi ráta, csökken a foglalkoztatási ráta, ezeken kívül pedig számos gazdasági, társadalmi és infrastrukturális mutató értéke romlik. A különbségek mérséklése az Európai Unióban már a kezdetek óta központi kérdés volt, hiszen arra már a Római Szerződésben is utaltak a döntéshozók.

A területi különbségek alakulása az EU-ban és Magyarországon

A sokszínű Európai Unióban még a legfejlettebb országokban is vannak olyan térségek, amelyek valamilyen okból hátrányba kerülnek a fejlettség szempontjából. A különbségek természetesen az országok között is jelentkeznek, amely miatt gazdasági szempontból az EU tagolttá vált (Lóránd, 2009). A kezdeti intézkedések (főként a kereskedelem liberalizálása) a fejlettségbeli különbségeket nem csökkentették érezhetően, sőt egyes időszakokban inkább további divergenciát lehetett tapasztalni a régiók között. Erre a káros folyamatra a tagországok önálló regionális politikával válaszoltak, amelyek azonban – magától értetődően – eszközeikben és mechanizmusaikban is különböztek az egyes tagállamokban, így nem hozták meg a kívánt eredményt. Az 1970-es évek elején indokolttá vált a regionális politika közösségi szintre való emelése. Létrejöttek – többek között – az úgynevezett Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap, amelyek jelentős pénzügyi forrásokat biztosítottak a konvergencia célok megvalósítására, a különböző gazdasági fejlettségű régiók között (Rechnitzer & Smahó, 2011).

A jelenlegi 2014-2020 programozási ciklusban csak a konvergencia program támogatási összege megközelíti a 352 milliárd eurót. Ez az összeg a munkahelyteremtés és a növekedés elősegítésére áll rendelkezésre. Jelentős szerep jut még az innovációnak, illetve az agrárgazdaságnak, de megjelenik új elemként az éghajlatváltozáshoz történő alkalmazkodás is

(Bitáné Bíró & Molnárné Barna, 2013). A tagállamok saját hozzájárulásait is figyelembe véve a fenti összeg valószínűleg meghaladja az 500 milliárd eurót (Regional Policy, 2014).

A hazai koncepció teljes mértékben harmonizál az EU-s célkitűzésekkel, amelyeket úgynevezett operatív programokként (Partnerségi Megállapodás, 2014) valósulnak meg, ebben az uniós tervezési ciklusban összesen több mint 21,9 milliárd EUR-ból.

Ahogy az Európai Unió többi térségében, úgy hazánkban is történelmi múltja van a területi differenciáknak. Ezeknek a kezelése az adott területi egységek gazdasági és társadalmi potenciáljához hivatott alkalmazkodni, azonban az 1970-es évek centralizációs politikájának következtében a területi egyenlőtlenségek felerősödtek és a rendszerváltás idejére már igen látványossá váltak (Horváth, 2005; Enyedi, 1996). A hazai területpolitika a válságkezelés irányába fordult, amely azonban nem járt sikerrel, mert megfelelő koncepció és intézményrendszer nélkül csak az ország keleti részeire koncentrált. A kedvezőtlen területi folyamatok és az EU-hoz való csatlakozás előkészítése életre hívták a területfejlesztésről és rendezésről szól 1996. évi XXI. törvényt, amely már meghatározta a területfejlesztés feladatait, a szükséges intézmény- és eszközrendszert. Ettől kezdve beszélhetünk arról, hogy a magyar területpolitika az Európai Unió jogrendszerének megfelelő jogi háttérrel rendelkezik (VÁTI, 2002). A területfejlesztés stratégiai célja közé tartozott a területi egyenlőtlenségek mérséklése, valamint a Budapest központúság oldása. A folyamat ezt követően sem állt meg, a törvény 1999. évi módosításával megerősödött a regionális szint (Rechnitzer, 2000). A törvény további két változtatást (2004-ben és 2011-ben) követően legutóbb 2013-ban került módosításra a területi önkormányzatok szerepének, és a területi tervezés integráló tevékenységének erősítése céljából (Dániel, 2016). Emellett fontos szempont a hazai területfejlesztési célok és az EU-s források felhasználása közötti összhang megteremtése is (2013. évi CCXVI törvény).

A kérdés az, hogy mennyire sikeres a hazai regionális politika, azaz érezhető-e, mérhető-e a területi differenciák mérséklődése az elmúlt időszakban. Több szerző is megállapítja, hogy bár hazánk **az egy főre jutó GDP tekintetében** közelít az Európai Unióhoz, azonban a területi differenciák elmélyültek és jellegzetessé váltak a nyugati és keleti országrészek között. Mindeközben Közép-Magyarország, mint legerősebb régió, centralizáló szerepe állandósult (lásd például Lengyel & Rechnitzer, 2004, Lukovics, 2006; Pitti 2008; Nemes Nagy, 2009; Dorgai, 2010; MKIK VGI, 2014; Rechnitzer, 2016; Péter, Németh, Molnár & Molnárné Barna, 2015). A fenti folyamatok eredményeképpen Magyarország térszerkezetét napjainkban a következők jellemzik:

- a főváros vezető szerepe, kiterjedő gazdasági és agglomerációs tere;

- az észak-nyugati és észak-közép-dunántúli térségek erős feldolgozóipara, így nagyobb gazdasági teljesítménye;
- a nagyobb városokra jellemző, munkaerő elszívó hatás;
- a vidéki térségek leszakadása; különösen ott, ahol a mezőgazdaság népességeltartó szerepe csökkent, valamint
- a hátrányos helyzetű népesség területi koncentrációja.

A különbségek azonban nem csak a régiók között, hanem a régiókon belül, a megyék szintjén, sőt a megyéken belül is jelentkeznek. A tanulmány szerzői arra vállalkoztak, hogy településszinten vizsgálják meg Veszprém megyében a fejlettségbeli különbségek alakulását.

Fejlettséget érintő kutatások esetén mindig előkerül az a kérdés, hogy mely **mutatószámok** elemzését tekintjük fontosnak. A társadalmi-gazdasági fejlettség mérésére nagyon sok mutatószám szolgál. Ezek a mérőszámok objektív és szubjektív mérésre is alkalmasak (Gáspár, 2013). Az objektív mérések között példaként említhető a bruttó hazai termék (GDP), a humán fejlettségi index (HDI), az élet anyagi minőségének indexe (LPI), a komplex fejlettségi mutató (KFM), a boldog bolygó index (HPI) stb. A szerzők célja az volt, hogy olyan mérőszámok segítségével elemezzék a területi kiegyenlítődés mértékét, amelyek könnyen és mindig elérhetőek, megyei szintre lebontva. Így tehát a nyomon követés, a kutatás időszakos megismétlése a későbbiekben sem ütközik akadályba. Ezért annak ellenére, hogy a fejlettség leírása sokféle mutató alapján lehetséges, a szerzők elsődleges mutatószámának a napjainkban a legelterjedtebb mérőszámként alkalmazott egy főre jutó GDP-t választották. Ismert, hogy a GDP-t nagyon sok kritika éri. Ennek oka, hogy a bruttó hazai terméknek több olyan összetevője is van, ami nem jelent társadalmilag hasznos tevékenységet, ugyanakkor számos társadalmilag hasznos tevékenység nem jelenik meg a mutatószámban. Mivel a GDP az egy év alatt, egy országban megtermelt és végső felhasználásra kerülő termékek, és szolgáltatások összességét jelenti pénzben kifejezve, nem tesz különbséget a költségek és hasznok, a produktív és destruktív, vagy a fenntartható és fenntarthatatlan tevékenységek között. Más megközelítés alapján a GDP figyelmen kívül hagyja a társas kapcsolatok világát, a háztartások és a közösségek gazdasági szerepét. Ezeken a területeken ugyanis nincs pénz transzformáció, ezért az itt kifejtett tevékenységek nem mérhetők a közgazdaságtan eszközeivel. A bruttó hazai termék tehát nem mutatja meg, hogy a társadalom elmozdult-e és ha igen, akkor milyen mértékben a kitűzött célok irányába. A mutató azt sem veszi figyelembe, hogy elég-e a rendelkezésünkre álló természeti erőforrás, illetve a valóságban ezek mennyibe kerülnek számunkra (Dabóczi, 1998).

Ennek ellenére a GDP a leginkább elfogadott és a leggyakrabban alkalmazott fejlettséget leíró mutató, amely indokolttá teszi az alábbi kutatásban történő alkalmazását is. A mutatószám jelentőségét ugyancsak bizonyítja, hogy az Európai Unió regionális politikája az egyes tagállamok fejlettségéhez igazodik. A fejlettségi szintet pedig a GDP alapján határozza meg az új kohéziós politika (1. táblázat).

1. táblázat: A régiók fejlettségi szintjének besorolása a GDP %-ában, 2014 és 2020 között

Régiók fejlettsége	GDP mértéke
kevésbé fejlett régiók	<EU átlag 75%-a
átmeneti régiók	EU átlag 75-90%-a
fejlettebb régiók	>EU átlag 90%-a

Forrás: Regional Policy, 2014.

A GDP empirikus vizsgálatba történő bevonása mellett szól az is, hogy a módszertan követi a gazdasági változásokat. Így jelenleg a 2014-ben bekövetkezett módszertani változásoknak megfelelő bruttó hazai termék adatait közli a Központi Statisztikai Hivatal (KSH, 2015).

A konvergencia elemzésekor előtérbe kell helyezni a **területi kutatások módszertanát**, amelynek igen széles spektruma és szakirodalma van (lásd például Nemes-Nagy, 2005; Molnár, 2015; Molnár & Barna, 2004, Sánta, Szakálné Kanó & Lengyel, 2015). A módszerek általában két részre oszthatók.

Egyrészt beszélhetünk azokról a metodikákról, amelyek az **általános statisztikai eszköztár** keretein belül találhatóak (például arányváltozás, területi összehasonlító viszonyszám, aritmetikai közép, geometriai átlag, dinamikus viszonyszámok), de területi elemzésekre is felhasználhatóak.

Másrészt, megkülönböztetünk olyan mutatókat, amelyeket kifejezetten területi elemzésekre használunk. Ebbe a csoportba a **területi megoszlások eltérését mérő indexeket** soroljuk, ilyen például a Hoover-index (Hoover, 1941), a Robin-Hood index, a Lorenz-görbe és a Gini-mutató (Pénzes, 2007, Molnár, 2015.).

A KUTATÁS CÉLJA

A területi fejlődési egyenlőtlenség nemcsak a különböző régiók között, hanem a régiókon, sőt a NUTS 3. szintű területi egységeken belül (hazánkban ez a megyei szintnek felel meg Budapesttel kiegészülve) is megfigyelhető. Ebben a tanulmányban a megyei szintű különbségek Veszprém megye példáján kerülnek bemutatásra, 2017-re vonatkozóan.

- A szerzők elemezték a megyében tapasztalható településszintű különbségeket, a gazdasági és társadalmi fejlettség tekintetében.
- Az elemzés részét képezte a településnagyság és a fejlettség közötti összefüggés vizsgálata.
- A kutatás legfontosabb része pedig a part menti települések, a háttértelepülések illetve az egyéb települések közötti fejlettségbeli differenciák szignifikáns meglétét vizsgálta. A szerzők feltételezték, hogy e három településcsoport között statisztikailag igazolható eltérés mutatható ki a gazdasági és társadalmi fejlettség tekintetében. A feltételezett különbségek igazolására a variancia-analízis módszerét alkalmazták a szerzők, annak ellenére, hogy Veszprém megye valamennyi települése a vizsgálat tárgyát képezte. Habár az egyes mutatók településtípusonkénti átlaga között különösebb elemzés nélkül is jól látszik a különbség, a szórások nagy értéke miatt szükségessé vált az átlagok „jóóságát” és az átlagok közötti különbségek okait tesztelni.

ADATBÁZIS ÉS MÓDSZERTAN

Az elemzés az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) adatbázisban fellelhető adatok alapján történt. A TeIR jogszabályi alapját a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény és a területfejlesztéssel és területrendezéssel kapcsolatos információs rendszerről és a kötelező adatközlés rendjéről szóló 31/2007. (II. 28.) Kormányrendelet adja. A rendszerben olyan 35 adatkezelő szervezet által rendelkezésre bocsátott adatok találhatóak meg, amelyek az említett Kormányrendeletben részletesen meghatározásra kerültek. Az elemzésbe bevont változók kiválasztása a 67/2007. (VI.28.) Országgyűlési Határozatba foglalt mutató lista alapján történt.

Az Országgyűlési Határozat megnevezi a kistérségek és települések társadalmi-gazdasági és infrastrukturális elmaradottságát/fejlettségét mérő komplex mutató kiszámításánál használt adatok körét (32 db mutatószám). Az Országgyűlési Határozat a mutatószámokat 5 csoportba sorolja: gazdasági mutatók, infrastrukturális mutatók, társadalmi mutatók, szociális mutatók, foglalkoztatási mutatók. Az elemzéshez, az Országgyűlési Határozatban megnevezett mutatószámok közül – kisebb korrekcióval – az alábbiak kerültek kiválasztásra:

A **gazdasági mutatók** közül, a GDP településszintű „helyettesítésére” a működő gazdasági szervezetek 1000 főre jutó száma és az 1 főre jutó SZJA bevétel került be az elemzésekbe. A mutatók közé került az 1 főre jutó idegenforgalmi adóbevételt (IFA) is, az idegenforgalom Veszprém megyében betöltött kiemelten fontos szerepe miatt.

A **társadalmi és szociális mutatók** körét a települések vonzerejét kifejező népsűrűség, az odavándorlások száma és a fiatalodási arány képviselte.

A komplex fejlettségi mutató (KFM) alkalmazási területe és a számításánál figyelembe vett változók új, a szerzők saját ötletének eredménye. Mivel a változók különböző nagyságrendű és mértékegységű adatokat tartalmaznak, ezért azokat közös nevezőre kellett hozni az első lépésben. Az adatok (változók) nem azonos nagyságrendűek és mértékegységűek, ezért először egy úgynevezett skála-összehangoló transzformációt kellett végezni az együttes kezelhetőség miatt.

A skálaösszehangoló transzformációval az adott változó – a települések között előforduló – legkisebb értékét kell kivonni az adott településhez tartozó értékből. A különbség és a változó – településekre vonatkozó – terjedelmének hányadosa 0 és 1 közé eső szám, amely az eredeti mértékegységtől és nagyságrendtől megfosztva összehasonlíthatóvá válik bármely más hasonló módon transzformált változóval:

$$kfm_x = \frac{x_i - x_{min}}{x_T}$$

kfm_x = adott változó skálaösszehangoló transzformáció szerinti értéke

x_i = adott változó adott településhez tartozó értéke

x_{min} = adott változó a települések közötti legkisebb értéke

x_T = adott változó terjedelme (a települések közötti legnagyobb és legkisebb értéke közötti különbség)

Az eljárással minden változó azonos mérőskálára kerül, lehetővé válik az összehasonlítás, illetve az átlagolás, hiszen minden változó esetén minden település egy nullától 1-ig terjedő tartományba esik. A változónként így képzett mutatók egyszerű számtani átlagaként állítottuk elő a társadalmi-gazdasági fejlettség komplex mutatóit Veszprém megye összes (217 db) településére vonatkozóan. Ez alapján a komplex fejlettségi mutató számítási módja (Molnár, 2001):

$$KFM_{település} = \frac{kfm_{Gazdasági\ szervezetek\ száma} + kfm_{SZJA\ bevétel} + kfm_{IFA} + kfm_{Népsűrűség} + kfm_{Odavándorlások\ száma} + kfm_{Fiatalodási\ arány}}{6}$$

$KFM_{település}$ = az adott település fejlettségét leíró komplex fejlettségi mutató

A komplex mutató megfelel a kívánalmaknak, hiszen értéke 0 és 1 közé esik, és 1-hez közeli értéke magas fejlettséget mutat, tehát egyenes aránnyal jellemzi a települések fejlettségi szintjét egy adott időpontban.

Lényeges megemlíteni, hogy a vizsgálatban a települések három csoportba kerültek besorolásra, ezek szerint vannak az úgynevezett **part menti települések**, amelyek közigazgatási területének bármekkora része a Balaton partján található. A második csoportot alkotják a **háttértelepülések**, amelyeknek nincs közvetlen partszakasza, de közel vannak a tó partjához. A harmadik csoportba tartoznak azok a települések, amelyek ugyan a megyében találhatóak, de az előző két csoportba nem tartoznak bele, ezek az **egyéb települések** elnevezést kapták. A települések csoportba sorolásának alapja a 2000. évi CXII. törvény 1/2. számú melléklete, amely a „Balaton kiemelt üdülőkörzetébe tartozó parti és partközeli települések” listáját tartalmazza (2000. évi CXII. törvény).

A fent vázolt mutatószám alapján leíró statisztikai elemzések készültek (átlag, szórás, relatív szórás), egyszerűbb elsődleges eredményeket kapva. A relatív szórás az adatsor változékonyságát mutatja meg azáltal, hogy az adatsor szórását és átlagát veti össze. A relatív szórás 10% alatti értéke az adatsor állandóságára utal, tehát ebben az esetben az alapadatok egymáshoz és a belőlük kiszámított átlaghoz közel állnak, így a középérték tipikus és értelmezhető. A 10 és 20% közé eső relatív szórás közepesen változékonny adatsorra utal. Az adatsor erősen változékonny, ha a mutatószám 20 és 30% közötti értéket vesz fel. 30% felett már szélsőséges változékonyságú (heterogén) adatsorról beszélünk, ebben az esetben az átlag már nem jellemzi jól az adatsort (Molnár, 2005). A Veszprém megye településeihez tartozó komplex fejlettségi mutatók relatív szóródása szélsőséges változékonyságot mutat (35,31%), ami azt jelenti, hogy nem elegendő csak az átlagok eltérése alapján következtetéseket levonni. Az erős differenciáltság nemcsak a teljes adatsorban, hanem a településcsoportokon belüli is megmutatkozott.

Ennek alapján az elemzés lényeges része annak feltárása volt, hogy a 3 településcsoport (part menti, háttér- és egyéb települések) között jelentkező különbség szignifikánsnak mondható-e. Ennek alapján a szerzők azt feltételezték, hogy a fejlettség mértékét (kfm átlagok) a település típusa befolyásolja, nem pedig a véletlen hatásaként alakultak az átlagok. A feltételezés igazolására a hipotézisvizsgálatok közül a szórástényezők felbontásán alapuló egytényezős variancia-analízis (ANOVA) került alkalmazásra SPSS szoftver segítségével, természetesen a módszerhez szervesen kapcsolódó, úgynevezett post-hoc tesztek közül az LSD (Least

Significant Difference) metodikát használva. A post-hoc teszt elvégzésének előnye az, hogy alkalmazásával arra is fény derül, hogy mely csoportok között mutatkozik szignifikáns eltérés.

Szigorúan véve következtetési hipotézisvizsgálati módszerek alkalmazása akkor indokolt, ha a vizsgálat során egy minta jellemzőiből kívánunk következtetni a teljes sokaság jellemzőire. Mi a jelen vizsgálatban viszont Veszprém megye valamennyi településének adataival végeztük az elemzést, tehát nem mintával dolgoztunk. Számításaink azonban a 2017-es év adatain alapultak, viszont úgy gondoljuk, hogy a kapott eredmények nem csak 2017-ben jellemzőek a vizsgált településekre, hanem azoknak általánosabb, legalább a 2008-2017 időszakra vonatkozóan jellemző sajátosságai. Ebben az értelemben a 2017-es adatbázis értelmezhető egy hosszabb időszakból vett mintának is, és ennek megfelelően a következtetési hipotézisvizsgálati módszerek alkalmazása is indokolt. Megjegyezzük, hogy a 2017-es év teljes sokaságra vonatkozó számítási eredményei is a hipotézisvizsgálati számítások értékei alapján kaphatók meg legkönnyebben, amint azt a 4. táblázatból felhasznált értékeknél be is mutatjuk.

EREDMÉNYEK

A települések fejlettségét mérő komplex fejlettségi mutató számítása alapján település fejlettségi sorrendet lehet megállapítani. A 2. táblázat a 10 legfejlettebb, illetve a 10 legkevésbé fejlett települést mutatja be.

1. táblázat: A 10 legfejlettebb és 10 legkevésbé fejlett település a megyében

A 10 legfejlettebb település	A 10 legkevésbé fejlett település
Alsóörs	Barnag
Balatonalmádi	Dáka
Balatonfüred	Kisberzsény
Balatonfűzfő	Kisszőlős
Megyer	Oroszi
Óbudavár	Somlójenő
Paloznak	Szentimrefalva
Pápa	Uzsa
Tihany	Zalaerdőd
Veszprém	Zalameggyes

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

A 10 legfejlettebb település közül hat található a Balaton parton, egy tartozik a háttértelepülések kategóriájába (Óbudavár), valamint három egyéb település (Veszprém, Pápa, Megyer) lelhető még fel. A legfejlettebb három település Balatonfüzfő, Paloznak és Veszprém. A top 10-ben lévő települések lakosságszáma magas a megyében, csak Megyer és Óbudavár lakossága van 500 fő alatt.

A rangsor végén szereplő települések esetében nem találunk Balaton-parti települést, háttértelepülések közül is csak 2 található a listán (Barnag és Uzsa), a többi pedig az egyéb települések kategóriájába tartozik. A legfejletlenebb három település: Kisszőlős, Somlójenő és Szentimrefalva. Az utolsó tíz település lakosságszáma egy kivételével 500 fő alatti, csak Dáka lélekszáma több valamivel, mint 600 fő.

A leíró statisztikákat illetően a megye településszerkezete került először górcső alá. A településnagyságot illetően az 1000 fő alatti, az 1000 és 5000 fő közötti, valamint az 5000 fő feletti települések száma azok elhelyezkedése szerint a 3. táblázatban található.

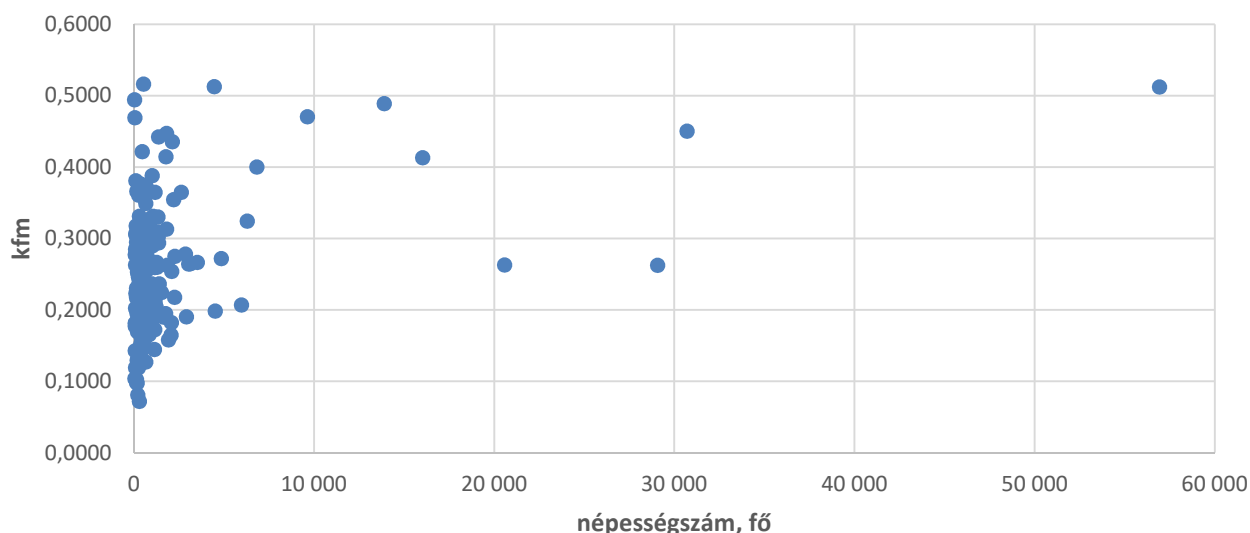
2. táblázat: Veszprém megye településeinek mérete és elhelyezkedése

Településnagyság/elhelyezkedés	Part menti	Háttér	Egyéb	Összesen
1000 fő alatti	12	40	108	160
1000 és 5000 fő közötti	10	7	30	47
5000 fő feletti	2	1	7	10
Összesen	24	48	145	217

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

A településnagyság (lakosságszám) és a KFM értékek között pozitív szignifikáns kapcsolat mutatható ki, a Pearson-féle korrelációs együttható értéke +0,34, ahol az elsőfajú hiba 1% alatt volt. Ez a laza összefüggés egyébként már valószínűsíthető volt a 10 legfejlettebb és 10 legfejletlenebb település alapadatainak vizsgálatakor is. A laza kapcsolat arra mutat rá, hogy a népességszám alakulása befolyásolja az adott település fejlettségét, ugyanakkor nem túl erős mértékben határozza meg azt. A korrelációs együttható alapján kiszámolható determinációs együttható szerint 11,6%-os mértékben befolyásolja a népességszám a kfm értékét.

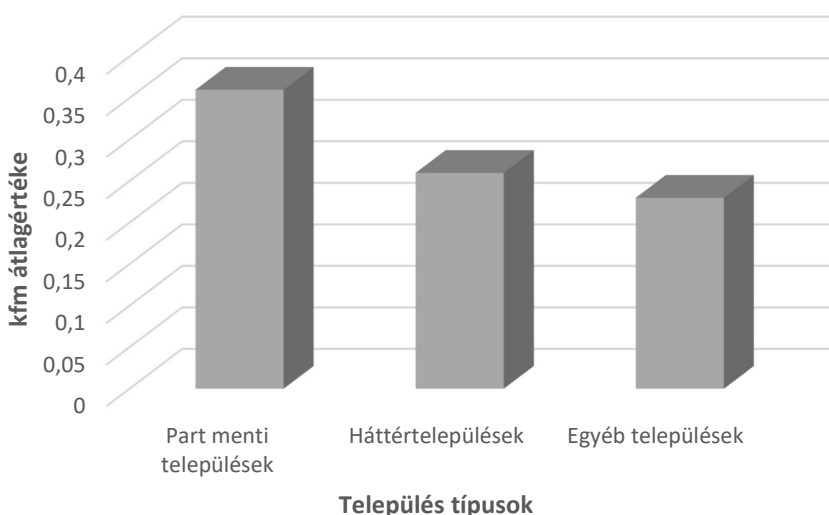
1. ábra: A népességszám és a kfm értékek alakulása Veszprém megye települései esetén, 2017

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

A Veszprém megyei települések gazdasági fejlettsége – a kutatás hipotézise szerint – függ attól, hogy milyen az elhelyezkedésük a Balatonhoz képest. Az előzőekben kifejtett megfontolás alapján három fő településcsoport került elkülönítésre: part menti települések, háttér települések, illetve egyéb települések. A három településcsoport komplex fejlettségi mutatóját számszerűsítve minden településre egy nullától egyig terjedő mutatót lehet számszerűsíteni. A településkategóriák átlagainak alakulása a 2. ábrán követhető nyomon.

2. ábra: A településcsoportok fejlettségének átlagai a számolt komplex fejlettségi mutató (KFM) alapján

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

A 2. ábra jól szemlélteti, hogy a part menti települések átlagos fejlettsége nagyobb értéket vesz fel többi településtípushoz képest. Az egyes településkategóriák alapstatisztikáit a 3. táblázat tartalmazza.

3. táblázat: A településtípusok leíró statisztikai jellemzői

Település típus	N	Átlag	Szórás	Variációs koefficiens, %	Minimum	Maximum
Part menti	24	0,36	0,08	22,61	0,23	0,52
Háttér	48	0,26	0,07	28,93	0,10	0,47
Egyéb	145	0,23	0,08	33,84	0,07	0,51
Összesen	217	0,25	0,09	35,31	0,07	0,52

Forrás: A szerzők saját számítása

Az alapstatisztikák (főként az aritmetikai átlagok) azt mutatják, hogy a part menti települések gazdasági fejlettsége meghaladja, mind a háttér-, mind az egyéb kategóriába tartozó települések átlagát, utóbbi kettő átlaga nem különbözik markánsan egymástól. A továbbiakban megvizsgáltuk, hogy az elhelyezkedés miként határozza meg a települések fejlettségét. Ehhez a szórás tényezőkre felbontásán alapuló determináció számítását, illetve az ehhez kapcsolódó „H” szorossági mérőszámot. A mutatóhoz az ANOVA táblázatot (4. táblázat) használtuk. A külső determináció szerint a települések elhelyezkedése 24,1%-ban magyarázza a települések fejlettségét, ami közepes mértékű szorosságot jelent ($H=0,49$) (4. táblázat).

A H érték a következőképpen számítható ki:

$$H^2 = \text{Between Groups SQ} / \text{Within Groups SQ} = 0,398 / 1,651 = 0,24 \text{ azaz } H = 0,49$$

4. táblázat: Településcsoportok fejlettségének ANOVA outputja

	SQ	DF	Mean Square	F	Szignifikancia
Between Groups	0,398	2	0,199	33,97	0,000
Within Groups	1,253	214	0,006		
Total	1,651	216			

Forrás: A szerzők saját számítása

KÖVETKEZTETÉSEK

A szerzők Veszprém megye példáján keresztül vizsgálták a gazdasági fejlettséget településszinten. A szerzők 217 település esetén a hatályos jogszabályokat is figyelembe véve

a főbb gazdasági-társadalmi változók alapján egy skála-összehangoló transzformáció segítségével kiszámítottak egy fejlettségi mutatót (komplex fejlettségi mutató), amely alapján megállapítottak egy település-fejlettségi sorrendet. A szerzők azt feltételezték, hogy a települések fejlettsége függ a település nagyságától (lakosságszámban mérve), amit korreláció-analízis segítségével igazoltak is. Ennek következményeként megállapításra került, hogy a népesebb települések statisztikailag igazolhatóan fejlettebbek a kistelepüléseknél. Azonkívül megállapítást nyert, hogy a települések fejlettségében meghatározó tényező az, hogy milyen az elhelyezkedésük. Ezzel kapcsolatban a szerzők három fő településcsoportot különítettek el: a Balaton parti-, a háttér-, illetve az egyéb településeket. A kapott eredmények egyértelműen rámutattak arra, hogy a part mentén elhelyezkedő települések a legfejlettebbek, ezeket követik a háttértelepülések, a leggyengébb fejlettségi szintet pedig az egyéb települések alkotják. A vizsgálatok alapján megállapítható tehát, hogy a Balatonhoz közeli fekvés a fejlettség szempontjából előnyként jelentkezik. A számítási eredménye egyetlen év, 2017 adataira támaszkodva mutatták ki ezt a hatást, de az eredmények statisztikai mutatói alapján ez az eltérés nem tekinthető csupán egyetlen évben véletlenszerűen fellépő sajátosságnak, hanem egy hosszabb időszak általánosítható sajátosságaként értelmezhetők.

SUMMARY

In Hungary, there have been strong changes in economic and social life since the change of regime. The significant differences within the country have further increased. However, this is not typical only for Hungary but also for the EU. However, there are differences not only between the regions but also at county level and even within the counties. Different levels of development between some territorial units do not cause problem up to a certain limit. After a certain limit socially harmful and irreversible process starts. This is why it is extremely important to continuously analyze this phenomenon.

This study shows the development differences in Veszprém County at settlement level. The different types of variables have been unified by the Complex Development Indicator (CDI).

The authors have analysed the correlation between the settlement size and development. One of the most question of research was that whether there are development differences between the so-called settlements located on the shore of Lake Balaton, the background settlements and other settlements (see below). In the analysis 6 variables were included: number of active corporations per thousand people, rejuvenation ratio, population density, number of emigrants, personal income tax per capita, tourist tax income per capita. Based on variables mentioned above the authors have calculated simple arithmetic averages for the settlements of Veszprém county (217 pieces).

The complex indicator meets the criteria because it describes the development level of settlements in straight ratio at a given date. With the help of Complex Development Indicator (CDI) development list of settlements can be determined. The 10 most developed settlements: Alsóörs, Balatonalmádi, Balatonfüred, Balatonfűzfő, Megyer, Óbudavár, Paloznak, Pápa, Tihany, Veszprém. The 10 least developed settlements: Barnag, Dáka, Kisberzseny, Kiszőlős, Oroszi, Somlójenő, Szentimrefalva, Uzsá, Zalaerdőd, Zalameggyes. After determining the order, the settlements were classified into three groups:

- Coastal settlements: any part of its administrative area is located on the shore of Lake Balaton.
- Background settlements: they have no coastline but are close to the shore of Lake Balaton.
- Other settlements: they are located in the Veszprém County, but are not included in the previous group.

Based on the Complex Development Indicator (CDI) descriptive statistical analyzes were made, giving simpler primary results. The most important part of the research was the step in which the significant

differences have been analysed between the three settlement groups. The used method was the single factor variance analysis (ANOVA), which based on resolution of scatter factors. During the analysis authors used post-hoc test with Least Significant Difference (LSD) method.

On the basis of the above, it is concluded that there are significant differences between the settlements of Veszprém county in terms of economic development. Settlements located on the shore of Lake Balaton are the most developed. These difference are particularly high in case of number of active corporations per thousand people, personal income tax per capita and population density.

Acknowledgement

This publication/research has been supported by the European Union and Hungary and co-financed by the European Social Fund through the project EFOP-3.6.2-16-2017-00017, titled "Sustainable, intelligent and inclusive regional and city models".

Jelen publikáció az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú "Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek" című projekt keretében jött létre.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bitáné, Bíró B., & Molnárné Barna, K. (2013). Az innováció alapjai. *Nagy M. Z. (szerk.) Innovációs elemek az élelmiszertudomány területén: Felsőoktatási tananyag.* Kaposvári Egyetem, 15-30.
- Dabóczi, K. (1998): A mérhető balgaság, avagy miért nincs olaj a közgazdaságtan lámpásában? *Kovács, II/2, 32-57.*
- Dániel, Z. A. (2016). Az Uniós vissza nem térítendő források hatása a gazdaságilag hátrányos régiók vállalkozásainak konvergenciájára. *Comitatus, Önkormányzati Szemle 26:(221), 21-32.*
- Dorgai, L. (2010). Vidék- és területfejlesztés 2. A területi-térségi különbségek kialakulása és jellemzői. Nyugat-magyarországi Egyetem, http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0027_VTEF2/ch01s02.html
- Enyedi, G. (1996). Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában. *Ember-település-régió sorozat*, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, 138.
- Gáspár, T. (2013). A társadalmi-gazdasági fejlettség mérési rendszere. *Statisztikai szemle 91/1, 77-92.*
- Hoover, E. (1941). Interstate redistribution of population, 1850–1940. *Journal of Economic History*. 1: 199–205. Cambridge University Press, 199-205.
- Horváth, G. (2005). Az uniós tag Magyarország új kohéziós politikájának alapkérdései. *Sorsfordító esztendő. A 42. Közgazdász-Vándorgyűlés előadásai*, TAS -11 Kft, 408-416.
- KSH (2015). Módszertani megjegyzések – Nemzeti számlák. https://www.ksh.hu/thm/nemzeti_szamlak_modszertan.pdf
- Lengyel, I. (2010). Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák. Akadémiai Kiadó, 386.
- Lengyel, I, & Rechnitzer, J. (2004): Regionális gazdaságtan. Dialóg Campus Kiadó, 391.
- Lóránd, B. (2009). Konvergencia és fejlesztéspolitika az Európai Unióban és Magyarországon. Doktori disszertáció, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, 38-45.
- Lukovics, M. (2006). A magyar megyék és a főváros versenyképességének empirikus vizsgálata. *Területi Statisztika, 9/2, 148-166.*
- MKIK GVI (2014). Fejlődő és leszakadó járáások. Magyarország társadalmi-gazdasági profilja 2014/6. MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet, http://old.gvi.hu/data/papers/regio_2013_elemzes_140804_.pdf
- Molnár, T. (2015). Empirikus területi kutatások. Akadémiai Kiadó, 207.

- Molnár, T. (2001). Társadalmi,- gazdasági struktúrák regionális jellemzői a Nyugat-Dunántúlon. Doktori értekezés, Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdasági Kar, 160.
- MTA-RKK (2002). Régiók Európája, az Európai Unió regionális politikája. A Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma
- Nemes-Nagy, J. (2005). Regionális elemzési módszerek (szerkesztő és társszerző) Regionális Tudományi Tanulmányok; 11. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék - MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, 284.
- Pénzes, J. (2007). A területi jövedelemegyenlőtlenségek alakulása az észak-alföldi régióban. *Területi statisztika* 10. (47)/4, 358-379.
- Péter, E., Németh K., Molnár T., & Molnárné Barna K. (2015). Challenges and their possible solutions in the everchanging Lake Balaton Region. *DETUROPE: Central European Journal of Tourism and Regional Development* 7:(3), 50-65.
- Pitti, Z. (2008). Gazdasági folyamatok nagyban és kicsiben. In: Gázso F. et al. (2008): Társadalmi zárványok. Budapest, MTA Politika Tudományok Intézete, 33-80.
- Rechnitzer, J. (2016). A jövő terei, a tér jövője. *Magyar Tudomány* <http://www.matud.iif.hu/2016/08/05.htm>
- Rechnitzer, J. (2000). Területi politika a csatlakozás előtt. *Farkas B. & Lengyel I. (szerk): Versenyképesség-regionális versenyképesség.* SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei. JATEPress, Szeged, 13-24.
- Rechnitzer, J., & Smahó, M. (2011). Területi Politika. Akadémiai Kiadó, Közép-európai közlemények, (5) 3-4, 245-249.
- Regional Policy (2014). European Union. https://europa.eu/european-union/file/1401/download_en?token=PYjCF8r4
- Sánta, É., Szakálné Kanó, I., & Lengyel, I. (2015). Csökkennek az iskolázottság területi egyenlőtlenségei? A felsőfokú végzettségük területi eloszlása a népszámlálások adatai alapján, 1990–2011 *Területi statisztika*. 55/6, 541–555.
- Nemes Nagy, J. (2009). Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai. Akadémiai Kiadó, 350.
- Nemzetgazdasági Minisztérium, Gazdaságtervezésért és Versenyképességért Felelős Helyettes Államtitkárság, (2015). A Közép-magyarországi régió esetleges kettéválasztásának lehetőségéről szóló vizsgálat. Készült az Nemzetgazdasági Minisztérium, Gazdaságtervezésért és Versenyképességért Felelős Helyettes Államtitkárságán a Közép-magyarországi régió esetleges kettéválasztásának lehetőségéről szóló 1011/2013. (I. 16.) Kormányhatározat alapján.
- Molnár, T., & Barna, K. (2004). Területi statisztikai elemzési módszerek, Agroinform Kiadó, 120.
- Magyarország Partnerségi Megállapodása a 2014–2020-as fejlesztési időszakra (2014): Készítette a Miniszterelnökség a Nemzetgazdasági Minisztérium és a Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal közreműködésével, <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=52032>
- VÁTI (2002). Területfejlesztés Magyarországon. A területfejlesztés feladatai a XXI. század első éveiben. Városépítési Tudományos és Tervező Intézet, http://www.terport.hu/webfm_send/286
- Adatbázisok*
- KSH (2016). STADAT táblák <http://www.ksh.hu/stadat>

Törvények, rendeletek, beszámolók

2013. Évi CCXVI. Törvény: 2013. Évi CCXVI. Törvény a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. Évi XXI. Törvény módosításáról. Magyar Közlöny; 2013. évi 208. szám, 84575-84583.
2000. Évi CXII. Törvény a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról
- 67/2007. (VI. 28.) OGY határozat a területfejlesztési támogatásokról és a decentralizáció elveiről, a kedvezményezett térségek besorolásának feltételrendszeréről